

ÇİN'İN DIŞ TİCARETİNİN GELİŞİMİ, DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ'NE ÜYELİK ÖNCESİ VE SONRASINDA DÜNYA TİCARETİNE ETKİLERİ

Doç.Dr. Hamza ÇEŞTEPE

Bülent Ecevit Üniversitesi

İİBF İktisat Bölümü

hamzac@hotmail.com

ÖZET

Günümüzde dünyanın en fazla ticaret hacmine sahip ilk üç ülkesi arasında yer alan Çin'in bu başarısı ve uyguladığı politikalar bütün dünyanın ilgisini çekmektedir. Bu başarıda genel ekonomi politikalarından kur politikalarına, özel ekonomik bölgelerden ihracatı teşvik sistemine kadar birçok faktörün etkisi olmuştur. Diğer taraftan Çin'in sahip olduğu bazı rekabetçi avantajlarla çeşitli dünya mal pazarlarına hakim olmaya başlaması, son dönemlerde bazı çevrelerde tedirginlik de yaratmıştır. Ancak, bu risklerin aynı zamanda bir takım fırsatları da beraberinde getirdiği, ülkeler tarafından yavaş yavaş anlaşılmaya başlanmıştır. Dünya Ticaret Örgütü'ne üyelikle dış ticaret engellerini daha etkin şekilde kaldıran Çin'in öncü bir ithalatçı haline gelişi, birçok ülkeye önemli ticari kazanımlar sağlamakta ve dünya ticaretinin küreselleşmesi sürecinin de önemli aşamalarından birini oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çin; Dış Ticaret; Dünya Ticareti; Dünya Ticaret Örgütü.

EVOLUTION OF FOREIGN TRADE OF CHINA AND ITS EFFECTS ON THE WORLD TRADE BEFORE AND AFTER CHINA'S MEMBERSHIP TO WORLD TRADE ORGANIZATION

ABSTRACT

The current export performance and successful trade policies of China, which is one of the top three countries with highest trade capacity in the world, have been attracting the attention of the world. Many factors, from general economic policies to exchange rate policies and foreign trade reforms to export promoting system, were effective in this performance. On the other hand, the domination of China to the world markets has recently created a risky environment for many other countries. However, countries have gradually noticed that those risks bring about some opportunities also. Being transformed into a pioneer importer after its membership to World Trade Organization and abolishing its trade barriers, China provided significant trade revenues for exporting countries, and formed an important step in the globalization of the world trade.

Keywords: China; Foreign Trade; World Trade; World Trade Organization.

1. Giriş

Dünya tarihindeki en eski devletlerden biri olan ve geçmişte güçlü devlet yapısı ve bürokrasisiyle tanınan Çin¹, son 20-30 yılda ise hızla yükselen ekonomisiyle dünya gündeminde yer almaktadır. 1970'li yılların sonlarına kadar siyasi rejimi nedeniyle dışa kapalı bir üçüncü dünya ülkesi konumunda olan, hatta bu yüzden “uyuyan dev” yakıştırması yapılan Çin 1978'den itibaren adeta bu uykusundan uyanmış, uyguladığı etkili ve sürekli ekonomik reformlarla günümüzde dünyanın bir numaralı ekonomisine sahip olan ABD'nin gelecekteki rakibi olarak gösterilmeye başlanmıştır. Çin'in bu başarılı performansında en dikkat çeken göstergelerin başında, ulaşılmış olduğu olağanüstü dış ticaret düzeyi gelmektedir.

Geçen çeyrek yüzyılda dünya ticaretindeki payını %1'den yaklaşık %7.5'e yükselten Çin, böylece dünyanın üçüncü büyük ticaret hacmine sahip ülkesi haline gelmiştir. Bu süreçte ticaret reformlarından genel ekonomi politikalarına, kur politikalarından ihracat teşviklerine kadar birçok faktör etkili olmuştur. Çin'in dış ticaretteki bu başarısı ve uyguladığı politikalar bütün dünyanın dikkatini çekmekte; hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde (GOÜ'ler) bu başarının ardında yatan gerçeklerin ortaya çıkarılması konusunda birçok araştırma ve çalışmalar yapılmaktadır.

Dünya ihracatında %10'a yakın bir paya sahip olan Çin, büyük nüfus potansiyeli ve sanayi ihraç mallarının üretiminde ithalata fazla bağımlılığı nedeniyle aynı zamanda dünyanın önemli ithalatçı ülkelerinden biridir. Dolayısıyla böyle dev bir ticari oyuncunun ticaret politikaları ve uygulamaları, uluslararası ticarete birtakım fırsatlar yanında tehditleri de beraberinde getirmekte, dünya ticaretini ve ekonomisini önemli ölçüde etkilemektedir.

Bu çalışmada, dünyanın en büyük ticari oyuncularından biri olan Çin'in dış ticaretinin gelişimi ve bunun dünya ticaretine etkisi incelenmeye çalışılmaktadır. Temel olarak iki bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünde, Çin'in dış ticaretinin gelişimi başlığı altında geçmişten günümüze Çin'in dış ticaretindeki gelişmeler, bunda etkili olan faktörler ve Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne (WTO) üyelik süreci ele alınmaktadır. Daha sonraki bölümde ise Çin'in dış ticaret artışının bölgesel ve küresel etkileriyle, WTO'ya üyelik sonrasında Çin'in dünya ticaretine etkileri ortaya konulmaktadır. Sonuç bölümünde ise, çalışmanın genel sonuçları yer almaktadır.

2. Çin'in Dış Ticaretinin Gelişimi

2.1. Dışa Açılma Sürecinde Çin'in Dış Ticaretinin Gelişimi

Çin'de 1978'de Deng Xiaoping'in başa geçmesiyle birlikte başlayan reform hareketlerinden, şüphesiz en fazla etkilenen alanlardan biri dış ticaret olmuştur. Bu tarihten önce Çin'in dış ticaret rejimi sosyalist sanayileşmeyi gerçekleştirme amacına hizmet eder nitelikteydi. Bu doğrultuda ihracat gelirleri ithalatı finanse etmek için kullanılmış, bunun için de dış ticaret sürekli olarak “Dış Ticaret Kurumları”yla kontrol altında bulundurulmuştur. Çin'in uluslararası ticareti 1979'da ekonominin dışa açılmasından itibaren hızla artmıştır. Bu süreç 1980'lerde kapsamlı ve yoğun ithalat ve

¹ Çin'in resmi adı Çin Halk Cumhuriyeti'dir. Bu çalışmada kısaca Çin denilecektir.

ihracat kontrollerinin gevşemesinden sonra nispeten yavaş başlamış, fakat önemli tarife indirimlerinin içinde yer aldığı daha kapsamlı ticaret reformlarıyla 1990'larda hızlanmıştır. İhracatla birlikte ithalat da sürekli artmış ve Çin'in dünya ticaretindeki payı 2000'li yıllarda daha da yükselmiştir. Örneğin, 1970'lerin sonunda dünya ihracatında Çin'in payı %1 civarındayken bugün %10'a yaklaşmıştır (Tablo 1).

Tablo 1: Seçilmiş Ülkelerin Dünya İhracatındaki Payları (%)

	1970	1980	1990	2000	2005	2009
Çin	0,8	1,0	1,9	3,9	7,3	9,6
Japonya	6,7	7,1	8,5	7,5	5,7	4,6
Güney Kore	0,3	1,0	2,0	2,7	2,7	2,9
Singapur	0,5	1,0	1,6	2,2	2,2	2,2
ABD	15,3	12,0	11,6	12,1	8,7	8,7
Almanya	12,1	10,5	12,1	8,6	9,3	9,0

Kaynak: IMF, International financial statistics, Çeşitli Yıllar ve WTO, International trade statistics, Çeşitli Yıllar

Çin'in ihracatındaki hızlı artış, dış ticaret dengesinin son 15 yıldır sürekli fazla vermesine ve bunun sonucunda –ülkeye gelen doğrudan yabancı yatırımlarla birlikte- döviz rezervlerinin önemli ölçüde artmasına yol açmıştır. Temmuz 2011 itibarıyla Çin'in döviz rezervi 3,2 trilyon dolara ulaşmıştır (TÜSİAD, 2011). Bu rezervlerin önemli bir kısmını Amerikan devlet tahvillerine çeviren Çin bu uygulamayla son zamanlarda ABD bütçe açığının en önemli finansörlerinden biri haline gelmiştir.

Tablo 2: Başlıca İhraç Pazarlarında Çin'in Payı (%)

	1970	1980	1990	1995	2000	2003	2009
Japonya	1.4	3.1	5.1	10.7	14.5	18.5	22.2
ABD	0.0	0.5	3.2	6.3	8.6	12.5	19.3
AB	0,6	0,7	2,0	3,8	6,2	8,9	17,6

Kaynak: Rumbaugh, T., & Blancher, N. (2004a). International trade and the challenges of WTO accession, China's growth and integration into the World Economy, Ed: Eswar Prasad, IMF Occasional Paper, No.232 ve WTO (2011a), Trade and Tariff Indicators, http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/statis_maps_e.htm, 02.09.2011.

Çin'in dünya ticaretindeki payı bu şekilde artarken aynı zamanda gelişmiş ülke pazarlarındaki etkinliği de artmıştır. Tablo 2'de görüldüğü gibi 1970'lerde gelişmiş ülke pazarlarında Çin'in payı %1'in altındayken, 2000'li yıllarda bu oran %10'ların üzerine çıkmıştır. Özellikle ABD ve AB pazarındaki artış çok daha dikkat çekicidir. AB'nin ihracat ve ithalatında Çin'in payı sırasıyla %8,4 ve %18,8'dir. 1970'lerde ABD pazarında hemen hemen payı olmayan Çin, günümüzde bu ülke pazarında yaklaşık 1/5'lik bir paya sahip bulunmaktadır. 1990'lı yıllardan bugüne Çin ve ABD arasındaki ticaret hacmi her yıl ortalama %17-18 oranında artma göstermiştir. Bu oran dünya ticaretinin artış ortalamasının üç katından fazladır (İTKİB, 2007:18). Tabi bu gelişmeler hem Çin hem de bu tür ticari partnerleri arasında ticari bağımlılığı artırmakta ve kimi zaman işbirliğini kimi zaman da çıkar çatışmaları ve anlaşmazlıkları –ABD'nin Çin'in Yuan'ın değerini suni olarak düşük tutup haksız avantaj sağladığı gerekçesiyle-revalüasyon baskısı yapması gibi- beraberinde getirmektedir.

Diğer taraftan Çin, Doğu Asya bölgesinde de ticari açıdan önemli bir konuma sahiptir. Özellikle bu bölgedeki diğer ekonomiler için Çin, temel bir ihracat hedefi olmuştur. Doğu Asya bölgesi üretiminde dikey uzmanlaşmaya gidilmesi, Çin'in bölgeden gerçekleştirdiği ithalatı oldukça artırmış ve bölge ülkeleri açısından önemli bir ihracat pazarı haline getirmiştir. 2010 rakamlarına göre Çin'in toplam ithalatının yaklaşık %21'i ABD ve AB kaynaklı iken %37'si Doğu Asya kaynaklıdır (European Commission, 2011). Bunda özellikle Çin'in ürettiği sanayi malları için gerekli olan ara malı ve hammaddelerin büyük bir kısmını bu ülkelerden temin etmesinin rolü oldukça fazladır.

Çin'in dış ticaret mal bileşimine bakıldığında, özellikle ihracat açısından bu ülkenin dünya ekonomisinde değişen rolünü ortaya koyan bir gösterge niteliği taşımaktadır. İhracat kompozisyonu, çok düşük gelirli ülkelere hammadde ve gıda maddeleriyle başlayan, daha sonra kitle üretim malları imalatının güçlü şekilde arttığı ve nihayetinde ekonominin güç, verimlilik ve olgunluğunun bir göstergesi olarak ileri teknoloji ve sermaye mallarına dönüşen geleneksel kalkınma merdiveni yaklaşımını yansıtmaktadır (Adams vd., 2006:98). 1987'de Çin'in ihracatının %25'i dünyada yüksek talebi olan mallar şeklinde sınıflandırılırken 2002'de bu rakam %60'a yükselmiştir (Silva-Ruete, 2006). Yine 1990'ların başında hafif imalat Çin'in ihracatının %40'ından fazlasına sahipti. Bu ürünler büyük ölçüde ayakkabı, giyim eşyası, oyuncak ve diğer çeşitli imalat mallarından oluşmaktaydı. Daha sonra da tekstil gibi imalat malları ve makine-ulaşım araçları gelmekteydi. 1990'ların ikinci yarısında geleneksel ürünlerin ihracat büyüme oranı azalır ya da fazla artmazken, imalat ve özellikle yüksek teknolojili ürünlerin büyüme oranı dikkate değer oranlarda artmıştır. Örneğin 1995-2001 arasında tarım ürünleri ihracatı yıllık ortalama %3 azalırken, yüksek teknoloji ve sermaye malları ihracatı %15 artmıştır (Adams vd., 2006:99). 2006-2010 arasında da Tablo 3'de görüldüğü gibi ihracatı en fazla artan ikinci mal grubu, Çin ihracatının yaklaşık yarısını oluşturan ve büyük ölçüde yüksek teknolojili malları içine alan 7 no.lu makine ve ulaşım araçları sektörü olmuştur. Bu bağlamda son yıllarda Çin; yarı iletkenler, elektrikli güç makineleri, optik aletler gibi yüksek teknolojili ihracat kalemlerinde önemli kazançlar elde eden bir ülke konumuna gelmiştir.

Tablo 3: Ürün Gruplarına Göre İhracat Büyümesi (2006-2010)

Ürün Grupları (SITC)	2010 (Milyar \$)	2006-2010 Ort. Büyüme (%)	2010 Payı (%)
Toplam	1578193.0	13.0	100.0
0+1 Gıda, İçki ve Tütün	43068.9	12.5	2.7
2+4 Hammaddeler, yağlar	11990.1	9.9	0.8
3 Mineral yakıtlar, katı-sıvı yağlar	26717.1	10.7	1.7
5 Kimyasal ürünler	87555.7	18.4	5.5
6 Sınıflara ayrılan işlenmiş mallar	249180.7	9.3	15.8
7 Makine ve ulaşım araçları	781265.0	14.4	49.5
8 Çeşitli mamul eşya	376949.0	12.2	23.9
9 SITC'de sınıflandırılmamış mallar	1466.4	-10.8	0.1

Kaynak: United Nations (2011), 2010 International merchandise trade statistics yearbook volume I-trade by country, <http://comtrade.un.org/pb/CountryPagesNew.aspx?y=2010>, 27.08.2011.

2.2. Son Zamanlarda Çin Ticaretinde Meydana Gelen Değişmeler

Çin'in son yıllarda sürekli artan ve özellikle 2001 yılında WTO'ya üyeliğin hızlı bir ivme kazandırdığı dünya ekonomisine entegrasyonu, doğal olarak dünya ticaretindeki ağırlığını da oldukça artırmıştır. Bu tarihten itibaren özellikle ihracattaki yüksek artışın etkisiyle dış ticaret hacmi büyük rakamlara ulaşmıştır. Tablo 4'de görüldüğü gibi 2002'de 325,6 milyar dolar olan ihracat 2010'da 1,577.9 milyar dolara ulaşmıştır. Bu oranla Çin, dünya ihracatının yaklaşık %9'unu gerçekleştirmekte ve dünyanın ikinci en büyük ihracatçısı konumunda bulunmaktadır. İthalat açısından da benzer bir durum söz konusudur. Çin 2010'da 1,394.8 milyar dolarla dünya ithalat hacminde yaklaşık %7'lik bir paya sahiptir.

Tablo 4: Çin'in Dış Ticareti (2002-2010, Milyar \$)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
İhracat ¹	325.6	438.4	593.4	762.0	969.1	1,218.5	1,428.5	1,201.6	1,577.9
% değişim	22.3	34.6	35.4	28.4	27.2	25.7	17.2	-16.0	31.3
İthalat ¹	295.2	412.8	561.4	660.1	791.6	955.8	1,133.1	1,005.9	1,394.8
% değişim	21.2	39.9	36.0	17.6	20.0	20.8	18.5	-11.2	38.7
Toplam	620.8	851.2	1,154.8	1,422.1	1,760.7	2,173.8	2,561.6	2,207.5	2,972.8
% değişim	21.8	37.1	35.7	23.2	23.8	23.5	17.8	-13.9	34.7
Denge	30.4	25.5	31.9	101.8	177.5	262.2	295	195.7	183.1

Kaynak: USCBC (2011), US-China trade statistics and China's world trade statistics, <http://www.uschina.org/statistics/tradetable.html>, 01.09.2011.

¹ İhracat FOB, ithalat CIF fiyatlarıdır.

Çin'in son zamanlarda dış ticarete mal kompozisyonuna bakıldığında, önceki dönemlere göre özellikle ihracat açısından önemli değişikliklerin olduğu görülmektedir. 2000 yılında toplam dış ticaretin %5,4'ünü işlenmemiş ürünler ihracatı ve %47,2'sini işlenmiş ürünler ihracatı oluştururken, 2009 yılına gelindiğinde bu ürünlerin ihracat oranları sırasıyla %2 ve %51,5 olmuştur (NBSC, 2011). Bunun yanında Çin'in ileri teknoloji içerikli ihracatının dünya ileri teknoloji içerikli ihracat içerisindeki payı 2000 yılında %3,5 iken, 2009'da %19,7 gibi oldukça çarpıcı bir orana yükselmiştir (Eşiyok, 2012). Bu rakamlardan anlaşıldığı üzere Çin'in ihracatı yıllar geçtikçe yüksek teknolojili ve katma değeri yüksek sanayi malları ağırlıklı bir yapıya dönüşmüştür. Çin, tıpkı daha önce tarihteki en önemli rakibi Japonya'nın yaptığı gibi, geçmiş yıllarda taklit ve kopyalama yoluyla ürettiği ürünleri artık kendisi üreterek "ucuz ve kalitesiz Çin malları" imajını yavaş yavaş silmekte, ileride teknoloji üretme ve ihraç etmede de öncü ülkeler arasında yer alabileceği sinyali vermektedir.

1990'larda Çin'in ihracatında tekstil gibi emek yoğun mallar ağırlıklı iken, son yıllarda elektrikli makine ve cihazlar, güç oluşum cihazları, optik-tıbbi aletler gibi ileri teknoloji gerektiren ürünler de Çin'den yoğun bir şekilde dünyaya ihraç edilmektedir (Tablo 5). Bu anlamda Çin normalde beklenildiğinden önemli ölçüde daha sofistike olan bir ihracat sepeti oluşturmuştur (Rodrik, 2006:23) Özellikle tüketici elektroniği, bilgisayar ve diğer bilgi teknolojisi ürünlerinin montajı konusunda Çin, gelişmiş ülkeler için önemli bir yer haline gelmiştir. Bu bağlamda, dünyanın en büyük pazarlarından biri olan ABD pazarında da son yıllarda bu malların en büyük tedarikçisi olarak AB ülkeleri, Japonya gibi ülkelerin yerini Çin almıştır.

Tablo 5: Çin'in İhracatında İlk 10 Fasıll (2010, milyar \$)

No (HS)	Fasıllar	Değer	% Değişim*
85	Elektrikli makine ve cihazlar	388.8	29.1
84	Güç oluşum cihazları	309.8	31.4
61, 62	Hazır giyim	121.1	20.5
72, 73	Demir-çelik	68.1	44.1
90	Optik ve tıbbi cihazlar	52.1	34.0
94	Mobilya	50.6	30.0
28, 29	İnorganik ve organik kimyasallar	43.2	34.9
89	Gemiler ve botlar	40.3	42.1
87	Demiryolu dışındaki araçlar	38.4	37.5
64	Ayakkabı	35.6	27.1

*2009'a göre % değişim

Kaynak: USCBC (2011), US-China trade statistics and China's world trade statistics, <http://www.uschina.org/statistics/tradetable.html>, 01.09.2011.

İthal malları kompozisyonu açısından ise öncelikle aramalı ve sermaye malları ithalatının Çin'in toplam ithalatı içinde ciddi bir ağırlığa sahip olduğunu belirtmek gerekir. Bu durum Doğu Asya bölgesi üretimi için geçerli olan dikey uzmanlaşmanın da açık bir göstergesidir. Tablo 6'da görüldüğü gibi Çin'in en büyük ithalat kalemini elektrikli makine ve cihazlar oluşturmakta, bu kalem içinde de entegre devreler ağırlıklı olarak yer almaktadır. Yarı iletkenler içerisinde yer alan bu ürün günümüzde kullanım alanı oldukça geniş, teknolojisi yüksek ve dışsalılık yaratan bir ürün olarak bilinmektedir. Bu kalemi mineral yakıtlar ve güç oluşum cihazları gibi ara mallar ve yatırım malları izlemektedir. Çin'in son yıllarda hammadde talebinde –özellikle petrol-yoğun bir artış görülmektedir. Uluslararası Enerji Ajansı'nın tahminlerine göre Çin'in petrol talebi 2030 yılında 9,8 milyon varil/gün'e çıkacaktır (Hale & Hale, 2003). Ayrıca şu anda Çin'de alüminyum, bakır, nikel gibi hammaddelerin kullanımında büyüme, GSMH'deki büyümeyi aşmış durumdadır. Bu mallarla birlikte işlenmiş mallara da Çin'in talebi giderek artmaktadır. Dolayısıyla Çin, sadece ihracat değil aynı zamanda ithalat açısından da dünyanın önemli ticari oyuncularından biri haline gelmiştir.

Tablo 6: Çin'in İthalatında İlk 10 Fasıll (2010, Milyar \$)

No	Mallar	Değer	% Değişim*
85	Elektrikli makine ve cihazlar	314.4	29.0
27	Mineral yakıtlar ve yağlar	188.7	52.1
84	Güç oluşum cihazları	172.3	39.4
26	Dokumaya elverişli lifler ve döküntüleri	108.6	54.9
90	Optik ve tıbbi cihazlar	89.8	34.1
39	Plastik ve parçaları	63.7	31.3
28, 29	İnorganik ve organik kimyasallar	58.2	37.2
87	Demiryolu dışındaki araçlar ve parçaları	49.5	74.5
74	Bakır ve bakır eşya	46.1	55.8
72, 73	Demir-çelik	34.5	-6.1

*2009'a göre % değişim

Kaynak: USCBC (2011), US-China trade statistics and China's world trade statistics, <http://www.uschina.org/statistics/tradetable.html>, 01.09.2011.

Çin ticaretinin bölgesel yapısındaki gelişmelere baktığımızda ise, Çin'in ticaretinin hemen hemen tüm ticaret ortaklarıyla çift haneli oranlarda büyüyerek hızla arttığı görülmektedir. İthalat açısından son yıllarda Çin'in Asya ülkelerinden gerçekleştirdiği ithalatta artış kaydedilmektedir. Nitekim 2010 yılında bir önceki yıla göre Çin'in Asya'dan gerçekleştirdiği ithalat %35 oranında artarken, ABD ve Avrupa kaynaklı ithalat sırasıyla %17 ve %23 oranında artmıştır. İhracat açısından ise yine aynı yılda, bir Asya ülkesi olan Malezya %38 artışla Çin'in ihracatının İtalya'dan sonra en fazla arttığı ikinci ülke olmuştur. Bu dönemde Çin'in dünyanın diğer taraflarından ithalatı da –Brezilya ve Suudi Arabistan gibi- önemli şekilde artmıştır (USCBC, 2011). Çin ABD ve AB'den sonra gelişmekte olan ülkeler ihracatının üçüncü en büyük ithalatçısı konumundadır (Rumbaugh & Blancher, 2004b). Önemli doğal kaynaklara ve hammaddeye sahip olmakla birlikte büyük üretimi için bu kaynakları yeterli olmayan Çin, ihtiyaç duyduğu kaynakların bir kısmını gelişmekte olan ülkelere ithal etmektedir. Tabii ki gelişmekte olan ülkeler Çin ile benzer faktör donanımlarına sahip oldukları ve Çin'in rekabet üstünlükleri bu ülkelere göre daha fazla olduğu için, Çin'e olan ihracatlarını bu ülkeden yaptıkları ithalat kadar artıramamaktadırlar. Ancak yine de önceki dönemlere kıyasla kayda değer bir artıştan söz etmek mümkündür.

2.3. Çin'in Dış Ticaret Artışında Etkili Olan Faktörler

Çin'in uluslararası ticaretinin genişlemesi dünya ekonomisinde artan etkinliğinin temel bir göstergesi olmuştur. 1979'dan bu yana dünya ticareti yılda ortalama %7 oranında büyürken, Çin'in ihracat ve ithalatı aynı dönemde yıllık ortalama %15 büyümüştür. Bu büyümede ekonominin genel açıklığından ticaret reformlarına, kur politikasından ihracat geliştirme programını destekleyen “gümrük geri ödeme sistemine²” kadar birçok faktör etkili olmuştur. Bu faktörlere kısaca değinmek yararlı olacaktır.

Daha önce belirtildiği gibi, Çin 1978-1979 yıllarında Deng Xiaoping önderliğinde liberalleşme politikalarını yürürlüğe koymuştur. Öncelikle, bu dönemde başlayarak Çin'de merkezi planlar giderek daha çok yol gösterici bir nitelik kazanmıştır. Kamu iktisadi teşebbüsleri piyasa dinamiklerine duyarlı hale getirilmeye çalışılmış, küçük ölçekli özel teşebbüslerin kurulmasına ve yabancı firmalarla *joint venture* (ortak girişim) oluşturmalarına izin verilmiştir. Bu süreçte Devlet Kalkınma Bankası, Eximbank ve Tarımsal Kalkınma Bankası gibi devlet kurumları da, seçilmiş sektörlerde tercihli krediler sağlayarak kalkınmada önemli roller üstlenmişlerdir.

Çin'de merkezi planlı ekonomiden piyasa ekonomisine geçerken doğal olarak, ticaretin liberalleştirilmesi konusunda da önemli adımlar atılmıştır. Önceki dönemlerde ihracat sisteminin irrasyonelliğinin esas sebebi olan fiziki dış ticaret planlama sistemi 1980'lerde tedricen kaldırılmış ve 1990'lar sonuna kadar büyük ölçüde terkedilmiştir. Devlet, dış ticaret şirketleriyle küçük ölçüde önemli malların doğrudan kontrolünü sürdürmeye devam ederken; ticaretin büyük bir kısmı ademi merkezîyetçi şekilde ve gittikçe piyasada belirlenir hale gelmiştir. Bu durum, dış ticaretle uğraşmasına izin verilen firmaların sayı ve çeşidinde çarpıcı bir genişlemeyi, ticari malların uluslararası fiyatlarının artan bir şekilde iç piyasaya iletilmesi için bu mallarda fiyatlama

² Gümrük Geri Ödeme (*Duty Drawback*) Sistemi geçici kabul rejiminden ülkeye giren mallardan alınan vergilerin çıkışta geri ödenmesine dayanan bir sistemdir.

reformlarını ve ihracata karşı ayrımcı olmayan döviz kuru politikalarının benimsenmesini mümkün kılmıştır. Çin, 2001’de WTO’ya girmeden önce tarifelerinde önemli ölçüde indirim gitmiştir. 1982’de %56’lık oranla nispeten yüksek düzeyde kalan ortalama yasal tarife 2001’e kadar %15 azaltılmıştır. Devlet ithal ikamesi listelerini kaldırmış ve on binlerce şirketin dış ticaret işlemleriyle uğraşmasına izin vermiştir. Bu dönüşüm ihracat tarafında da benzer şekilde etkili olmuştur. Örneğin 1991’de tüm ihracatın 2/3’ü ihracat izni ve kotalarına konuydu. 1999’a kadar ise tüm ihracatın sadece %8’i engellenmişti (Lardy, 2003). Aralık 2001’de WTO’ya üye olan Çin, ticaretini daha da liberalleştirme konusunda bazı taahhütlerde bulunmuş ve bu taahhütlerin bazılarını yerine getirmede de başarılı bir performans sergilemiştir. Örneğin, WTO taahhütleri çerçevesinde Çin’de ağırlıklı gümrük tarifeleri %’5’lerin altına düşürülmüştür (WTO, 2011b).

Çin’in dünya ticaretinde önemli bir oyuncu oluşunda etkili olan ve bu bağlamda dünyada dikkat çeken yönlerinden biri de uygulamış olduğu döviz kuru politikalarıdır. 1970’lerden bu yana kademeli ekonomik reform süreciyle beraber Çin’in döviz kuru rejimi de “bir kademeleşme deneyimi” ortaya çıkarmıştır (Huang & Wang, 2004: 337). Buna göre, rejim önce merkezi planlı ekonomiyi destekleyici nitelikteki yönetimli mekanizmadan ikili kur sistemine dönüştürülmüştür. Daha sonra dar bir bantta yönetimli dalgalanma sistemine geçilmiş ve son aşamada; ABD dolarına geçici olarak sabitlenmiş olarak çok dar bir bantta yönetimli dalgalanma sistemi uygulanmaya başlanmıştır. Döviz kontrollerinin gevşetilmesi, cari işlemler üzerindeki döviz kontrollerinin kaldırılması gibi uygulamalarla kur politikasının ticarete liberalleşme sürecini desteklemesi hedeflenmiştir. Bu süreçte 1994 yılında Renminbi’nin (RMB)³ dolar başına 5,8’den 8,3’e devalüe edilmesi de kur politikası konusunda dikkate değer uygulamalardan biri olmuştur. Bu devalüasyonun Çin’in olağanüstü ihracat büyümesinden sorumlu kritik bir faktör olduğu, bazı iktisatçılar tarafından sıkça ifade edilmektedir (Adams vd., 2006:110). Zira bu tarihten itibaren Çin’in cari işlemler hesabı her yıl ve sermaye hesabı 1998 yılı hariç tüm yıllarda fazla vermiştir. Bugünlerde Çin’in cari denge fazlası GSYİH’nın %10’unu aşmıştır. Ancak bu kur politikasından dolayı, Çin birçok ülke tarafından eleştirilmekte ve kur politikasını değiştirmesi konusunda baskılara maruz kalmaktadır.

Çin’in dış ticareti geliştirme programını destekleyen gümrük geri ödeme sistemi özellikle ihracatının hızlı gelişmesinde etkili uygulamalardan biri olmuştur. 1980’lerin ikinci yarısında oluşturulan bu sistem; hammaddeler, ara ve yatırım malları üzerindeki ithal gümrüklerinde indirim sağlamaktadır. İşleme faaliyetlerinin katkıda bulunduğu toplam ihracatın hızla artan payı bu inisiyatifin önemini ortaya koymaktadır. 2002’ye kadar işlenmiş mal ihracatı 180 milyar dolara ulaşmış ve Çin’in toplam ihracatının %55’ini oluşturmuştur (Lardy, 2003). Bunlara ek olarak dünya ortalamasının çok altında olan işgücü maliyeti, üretimde kullanılan enerji birim fiyatlarının düşüklüğü, vergilerin göreceli olarak düşük olması, hammadde temininde ölçek ekonomilerinden yararlanma, marka taklitçiliği gibi faktörler Çin mallarına rekabet üstünlüğü kazandırmakta, böylece ağırlıklı olarak ihracat artışının etkisiyle Çin’in dünya ticaretindeki payı sürekli artmaktadır.

³ Çin’in uluslararası işlemlerde kullandığı para birimi.

Yukarıdakilere ek olarak, 1979'da oluşturulan özel ekonomik bölgeler ve bu bölgelere gelen doğrudan yabancı yatırımlar da Çin'in dış ticaretinin hızla artmasında temel faktörler arasındadır. Nitekim bu tarihten itibaren Hong Kong ve Tayvan menşeli şirketlerin emek yoğun endüstrilerini Çin'e taşımaları Çin'in dış ticaret artışına ciddi katkıda bulunmuştur. Bunun sonucu olarak, 2000'li yıllarda yabancı sermayeli şirketlerin Çin'in toplam ihracatındaki payı %50'nin üzerine çıkmıştır (Yılmaz & Koyuncu, 2005:75). Bu şirketler Çin'in ihraç mal kompozisyonunun gelişmesine de önemli katkılar yapmıştır. Örneğin otomobil sektörü gibi daha sermaye ve teknoloji yoğun sektörlerle yönelen doğrudan yabancı yatırımlar bu sektörlerin üretim kapasitesi ve verimliliğini artırarak ihracat paylarını yükseltmektedir.

2.4. Çin'in WTO'ya Üyeliği ve Yansımaları

Çin 15 yıllık bir süreçten sonra 2001 yılında WTO'ya üye olmuştur. Dünya ekonomisi ve ticaretinde oldukça önemli bir yeri olan bu ülkenin WTO'ya üyeliği, Çin ticaretini olduğu kadar dünya ve diğer ülkeler ticaretini de etkilemektedir ve bundan sonra da etkileyecektir. Her şeyden önce Çin, WTO'ya üyelikle uzun süredir gerçekleştirmekte olduğu dış ticareti serbestleştirme eğilimine ivme kazandırarak devam edeceğini bir anlamda dünyaya beyan etmiştir. Zira WTO'ya üyelik sürecinde hem tarifeler hem de tarife dışı engelleri kaldırmayı taahhüt etmiş ve Tablo 7'de görüldüğü gibi özellikle 1990'larda tarifelerde önemli ölçüde indirim gerçekleştirmiştir. Nitekim, 1992-2001 arasında tarifelerdeki sürekli indirimler ortalama tarifeleri 2/3 oranında düşürmüştür (Ianchovichina & Martin, 2003). Şu anda Çin'de ortalama ağırlıksız tarife oranları %10'lara, ağırlıklı tarife oranları ise %4'ler seviyesine gerilemiş durumdadır. Çin'in dış ticaretteki bu liberal uygulamaları doğal olarak bölgesel ve küresel ticarete birtakım değişimleri beraberinde getirmektedir.

Tablo 7: Çin'de Tarifeler (%)

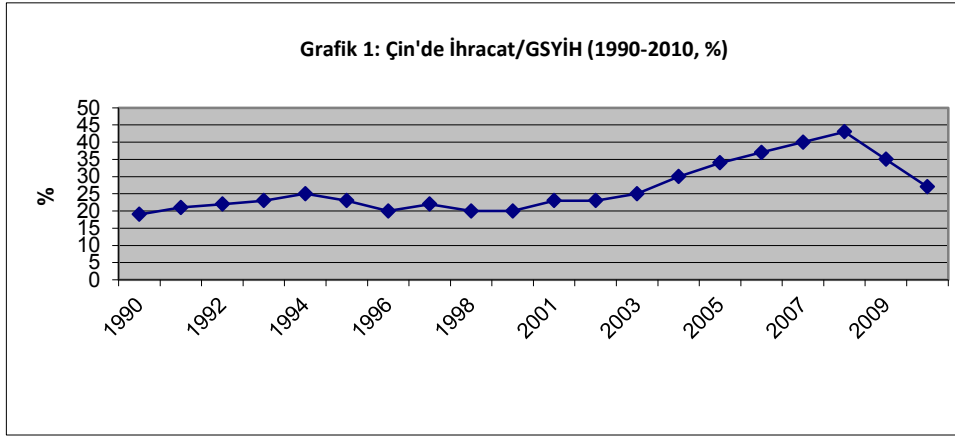
	Ağırlıksız Ortalama ¹	Ağırlıklı Ortalama ²
1992	42.9	40.6
1994	36.3	35.5
1996	23.6	22.6
1998	17.5	15.7
2000	16.4
2002	12.3	6.4
2004	10.4
2006	10.0	5.0
2008	10.0	4.3

Kaynak: Rumbaugh & Blancher (2004a); WTO (2011b), Statistics database tariff profiles, <http://stat.wto.org/TariffProfile/WSDBTariffPFView.aspx?Language=E&Country=CN,09.09.2011>.

¹ Ağırlıksız ortalama uygun yıl için yasal oranların basit bir ortalamasına dayalıdır.

² Ağırlıklı ortalama ithalat değeriyle ağırlıklandırılmış yasal oranlara bağlıdır.

Çin'in WTO'ya üyeliği öncelikli olarak bu ülkenin ticaretini etkilemektedir. Grafik 1'de görüldüğü şekilde, WTO'ya üyelik sonrasında Çin'in ihracatının GSYİH'ya oranında çarpıcı bir artış ortaya çıkmıştır. WTO'ya üyelikten sonra ihracatta 2002-2010 döneminde yıl bazında ortalama %30'luk artışlara kadar ulaşılmıştır. Bunun yanında WTO'ya girişin kendisini daha güvenilir bir tedarikçi haline getirmesiyle Çin, dünya piyasalarındaki etkinliğini daha da artırmıştır. Özellikle 2005 yılından itibaren kotaların kalkmasıyla Çin en fazla karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu sektörlerden biri olan tekstil ve hazır giyimde rakiplerinin korkulu rüyası haline gelmiştir. Nitekim Türkiye'nin de çok önemli pazarlarından biri olan ABD pazarındaki bazı tekstil kategorilerinde Çin'in, WTO'ya girişten sonraki yaklaşık iki yıllık bir sürede pazarın %60'ını ele geçirmesi bunun göstergelerinden biridir (Tekstil İşveren, 2004:27). Tekstil dışında düşük teknolojili başka sektörlerde de Çin, ucuz işgücü ve diğer bazı avantajların etkisiyle birçok pazarda rakipleri için en güçlü oyuncu konumuna gelmiştir.

Kaynak: World Bank (2011), World development indicators'den yararlanılarak çizilmiştir.

Çin'in WTO'ya üyeliğiyle birlikte dünya mal ve hizmet pazarlarında bu şekilde Çin ihracatından kaynaklanan bir tehdit söz konusu olmakla birlikte, diğer taraftan Çin'e ihracat imkanları da artmaktadır. Özellikle 2002 yılından itibaren Çin'in ithalat hacminde önceki yıllara göre kayda değer artışlar görülmeye başlanmıştır (Tablo 4). Elektrikli makine ve cihazlar, güç oluşum cihazları, mineral yakıtlar gibi sermaye malları ve hammaddeler Çin tarafından yoğun bir şekilde talep edilmekte ve büyük ölçüde ithalat yoluyla karşılanmaktadır. Nitekim büyük oranda Çin'in artan talebinin etkisiyle dünya petrol ithalatında son dönemlerde önemli artışlar olmuştur. Bunun dışında 1,3 milyarlık nüfusuyla Çin tüketim malları açısından da büyük bir pazar potansiyeline sahiptir. Ayrıca finansal hizmetler, telekomünikasyon gibi hizmet sektörlerinde Çin'in artan talebi doğrultusunda sağlayacağı pazar açılımları gelişmiş ülkelere önemli kazanımlar sağlamaktadır.

Çin'in WTO'ya üyeliğinin dünya ticaretine muhtemel etkileri konusunda çeşitli ampirik çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda Çin'in WTO'ya üyeliğinin dünya ticaretini artıracığı (Zhai & Li, 2000:2), bu artıştan gelişmiş ülkeler ile Asya'nın görece olarak daha gelişmiş ülkelerinin kazançlı çıkacağı (Yang, 2006:48) ifade edilmiştir.

Buna karşılık gelişmekte olan ülkelerin, ihrac pazarlarında Çin'den dolayı artan rekabet ve bu ülkeye potansiyel doğrudan yabancı yatırım akımı nedeniyle bu ülkenin üyeliğinden bir miktar zarar görebileceği belirtilmekteydi (Adhikari & Yang, 2002). Kısa vadede Çin'in WTO üyeliği bu ülkelere zarar vermiş olsa da, rekabetin olumlu etkisi ve büyük Çin pazarına satış yapma imkanı nedeniyle bu ülkelerin yavaş yavaş bu durumdan fayda sağlamaya başladıkları gözlemlenmektedir. Nitekim son yıllarda Çin'in ithalatında, gelişmiş ülkelerden GOÜ'lere doğru bir kayma görülmektedir. 1980'lerin başında Çin'in ithalatının %70'ine yakını gelişmiş ülkelerden yapıldığı halde günümüzde bu pay %50'nin altına düşmüştür. GOÜ'lerin payı ise özellikle Doğu ve Güneydoğu Asya ülkelerinin etkisiyle artmıştır. Ayrıca Çin'in ihracatı özellikle emek yoğun mallarda bu ülkelerin ithalat maliyetinin düşmesinde de etkili olmaktadır.

3. Çin'in Dış Ticaret Artışının Dünya Ticaretine Etkileri

3.1. Çin'in Dış Ticaret Artışının Doğu Asya Bölgesi Üzerine Etkileri

Asya ekonomileri ve ticareti içinde Çin'in ağırlığı oldukça fazladır. İthalat açısından düşünüldüğünde büyük nüfus potansiyeli ile Çin, Doğu Asya ülkelerinin en büyük ihrac pazarı durumundadır. Çin'in ithalatının yarıya yakını bu bölgeden yapılmaktadır. Çin'in ithalatında Japonya %14, G. Kore %10, Singapur %6, ASEAN-4 Grubu (Malezya, Endonezya, Filipinler ve Tayland) %11'lik bir paya sahiptir (Starmass, 2011). Nitekim 1997 ekonomik krizi sırasında Çin bölgesinin en önemli ithalatçısı olmuş ve bölgede krizin çok fazla sürmemesinde etkili bir unsur olarak ortaya çıkmıştı. İhracat açısından ise Çin'in 1997'den 2002'ye kadar ABD ve AB ile olan dış ticaret dengesi fazla verirken, Asya ile olan ticaret dengesi açık vermiştir. Bu trend son yıllarda da benzer şekilde devam etmektedir. 2002'den günümüze doğru gelindiğinde Çin'in Singapur dışında dış ticaret fazlası verdiği ülkelerin genel olarak Batılı ülkeler olduğu; Tayvan, G. Kore, Japonya, Malezya gibi Doğu Asya ülkeleriyle ticaret açığının sürekli arttığı görülmektedir. Dolayısıyla bu tablo, Çin'in bölgeye ihracatı artmakla birlikte bölgeden yaptığı ithalatın daha fazla arttığını göstermektedir.

Asya bölgesinin ihracatı hala G-7 ülkeleri pazarlarına bağlı olsa da, bölge üretiminde uzmanlaşmanın artması ve Çin'in büyüyen iç tüketimi Asya bölgesi için önemli yararlar sağlamaktadır (Rumbaugh & Blancher, 2004b). Diğer taraftan benzer malları üreten Çin'in rekabet avantajına sahip olmasından dolayı bu ülkelerin belli ölçüde zarara uğrama durumları da söz konusudur. Zira Çin, özellikle bölge ülkelerinin birçoğunun karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu emek yoğun mallarda başta ucuz işgücü olmak üzere önemli avantajlara sahiptir. Burada, bölge ülkelerinin Çin'den kaynaklanan kazanç ve kayıplarının birbirini dengelemesi ya da net etki zaman içerisinde ortaya çıkacaktır.

3.2. Çin'in Dış Ticaret Artışının Dünya Ticaretine Etkisi

Çin'in artan dış ticaretiyle dünya ekonomisine entegrasyonu dünya ticaretine de önemli katkılarda bulunmaktadır. Son 15-20 yılda Çin'in ihracatı ve ithalatı dünya ticaretinin üstünde bir gelişme göstermiş ve dünya ticaretindeki payı hızla artmıştır. Örneğin Çin'in ihracatı 1990'dan bu yana dünya ticaretinin büyüme oranından iki kattan fazla büyümüş ve dünya ihracatının yaklaşık %9'una ulaşmıştır. Bu gelişmelerle Çin son yıllarda dünyanın en fazla dış ticaret hacmine sahip ilk üç ülkesi içerisinde yer almaya başlamıştır.

Çin'in dış ticaret artışı dünya ticaret hacminin artışı açısından olumlu bir etkiye sahip olmakla birlikte, diğer taraftan bu durum bazı riskleri de beraberinde getirmektedir. Öncelikle, Çin'in özellikle WTO üyeliğinden sonra tekstil gibi bazı emek yoğun mallarda diğer ülkelere göre sahip olduğu rekabet avantajlarıyla fiyat kırması rakip ülkeleri dünya pazarlarında zor durumda bırakmaktadır. İkinci olarak, Çin'in artan üretimine bağlı olarak petrol, çelik gibi bazı hammadde ve ara mallara olan aşırı talebi bu ürünlerde arz yetersizliklerine, böylece uluslararası fiyatların yükselmesine sebep olmaktadır.

Yukarıdaki riskleri daha açık olarak ifade etmek gerekirse, ilk olarak WTO kararları çerçevesinde tekstil ve hazır-giyim sektöründe 2005 yılından itibaren kotaların kaldırılması birçok ülkede Çin'in bu sektörlerde dünya pazarlarını alt-üst edeceği tedirginliğini yaratmış ve ilk dönemlerde bu doğrultuda gelişmeler de gözlenmiştir. Daha sonraki bazı gelişmeler ve alınan tedbirler -Örneğin Tekstil ve Giyim Anlaşması'yla konulan geçici özel koruma tedbirlerinin Çin için 31 Aralık 2008'e kadar devam ettirilmesi kararı gibi- rakip ülkelerin bu korkularını geçici olarak hafifletmiş görünse de uzun vadede endişeler devam etmektedir. Diğer taraftan Çin, günümüzde dünyanın en fazla hammadde ve ara malı tüketen ülkelerinden biri konumundadır. 1994 ile 2003 arasında ülkenin yıllık ortalama %8,2'lik GSYİH büyümesine alüminyum (%13.6), bakır (%14.9), nikel (%13) ve çelik (%9.2) kullanımında daha yüksek yıllık ortalama büyüme oranları eşlik etmiştir (UNCTAD, 2005:46). 2010 yılında Çin, ABD'yi geride bırakarak dünya enerji tüketiminde ilk sırada yer almış ve enerji tüketiminde petrolün %18'lik payı olmasına rağmen (NBSC, 2011) ABD'den sonra en fazla petrol tüketen ikinci ülke (dünya tüketiminin %10,6'sı) olmuştur (BP, 2011). Yine bu yılda dünya çimento tüketiminin yarısından fazlası, kömür ve çelik tüketiminin yaklaşık 1/3'ü Çin tarafından yapılır hale gelmiştir. Bu durum doğal olarak dünya hammadde piyasalarında arz-talep dengesizlikleri nedeniyle fiyat dalgalanmalarına sebep olmaktadır.

3.3. WTO'ya Üyelik Sonrası Çin'in Dünya Ticaretine Etkileri

Çin'in WTO'ya üyeliği, daha önce belirtildiği gibi hem bu ülke hem de dünyanın diğer ülkeleri için riskleri olduğu kadar fırsatları da beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda Porath (2004) Çin'in WTO'ya üyeliğinin sıfır toplamlı bir oyun olmaktan uzak olduğunu ifade etmektedir. Yani bu üyelikte Çin ve dünyanın geri kalanı için kazan-kaybetten daha çok kazan-kazan durumu söz konusu olmaktadır. Çin, WTO'ya girişle özellikle üretimde etkinlik ve tüketimde tercih çeşitliliği şeklinde doğrudan yararlar elde ederken, dünya ekonomisi de Çin'in hem ara mallar hem de tüketim mallarında öncü bir uluslararası ithalatçıya dönüşümünden kazanacaktır. Bu kazançlar, Çin'in ticari çevresini etkin şekilde geliştirmesi ve ticaret ortakları için de önemli olan dışa açık sektörlerle ilgili daha liberal kararlar almasına bağlı olarak artabilir.

Çin'in WTO'ya üyeliği ile birlikte dünya mal ve hizmet pazarlarında bu ülkenin ihracatından kaynaklanan bir rekabet artışının ortaya çıkması, dünya ekonomisi ve ticareti için önemli fırsatlardan birini oluşturacaktır. Zira Çin, ithalatındaki artışın bir kısmını karşılamak için genel olarak emek yoğun mal ihracatını daha da artıracaktır (Sachs & Woo, 2003:25). Dolayısıyla Çin ile aynı pazarlara ihracat yapan ülkeler bu tür mallarda fiyatlarını düşürmek zorunda kalacaklardır. Türkiye gibi fiyatta Çin'le rekabet

edemeyen ülkeler kalite ya da markalaşma yoluyla rekabeti tercih edecekler, bu uygulamalardan da doğal olarak tüketiciler kazançlı çıkacaktır.

Çin'in WTO'ya üyeliği sonrası ortaya çıkacak etkiler konusunda yapılan bazı yorumlarda, WTO'ya girişle karşılaşılacak değişikliklerin Çin için, ticaret ortaklarına göre en azından kısa vadede daha büyük olacağı ifade edilmektedir. Çünkü Çin'in ihracatının yüksek ithal içeriği ve dış ticaretinin yaklaşık yarısından fazlasını yabancı sermayeli şirketlerin oluşturması nedeniyle, çok uluslu şirketlerle birlikte ticaret ortakları bu ülkenin dış ticaretinin büyümesinden daha fazla yararlanacak; ayrıca bu sebepten Çin'e karşı ihracat kısıtlamalarını uygulamak da kolay olmayacaktır. Dolayısıyla birçok ülkenin -özellikle gelişmiş ülkeler- Çin tehdidini biraz fazla abarttığı ileri sürülmektedir (Li, 2006 & Shafaeddin, 2004). Başka bir ifadeyle ticaret ortakları Çin'in dış ticaret büyümesinden yararlandığı gibi Çin de bu ülkelerle karşılıklı ticari ilişkilerinden yarar sağlayacaktır.

Çin'in düşük fiyat politikası ticaret ortaklarının dış ticaret hadlerinde iyileşmeye sebep olmaktadır. Bu konuda yapılan bir çalışmaya göre Çin'in 1975-1995 yılları arasındaki hızlı büyümesi ASEAN üyesi ülkelerin ticaret hadlerini %0.2 ve yeni sanayileşen ülkelerinkini %1 oranında iyileştirmiştir (Yang, 2006:51). Dolayısıyla böyle büyük potansiyeli olan ve hızla gelişen bu ülkeyle ticarete girmenin ticaret ortakları açısından bu tür avantajları da söz konusu olabilmektedir.

WTO'ya üyelik Çin'e üretim ve buna bağlı olarak ihracat açısından önemli avantajlar sağlamaktadır. OECD'nin hazırladığı bir rapora göre Çin'in WTO'ya üyeliğinin iki yönlü sonucu olmuştur. Birincisi, Çin'de gittikçe büyüyen ihracat sektörleri için pazar bulma riski ortadan kalmıştır. Nitekim Çin'in WTO'ya üyeliğinden sonra tekstilde kotaların kalkmasıyla ABD hazır giyim pazarındaki payı %18'den %50'ye, AB pazarındaki payı ise %29'a çıkmıştır. İkincisi, uluslararası pazarlardaki ithalatçılar için Çin eskisinden daha güvenilir bir tedarikçiye dönüşmüş ve dış ticareti artmıştır (Saray ve Gökdemir, 2007:679). Dolayısıyla WTO'ya üyelik bir taraftan Çin'e yeni pazarlar kazandırırken, diğer taraftan da mevcut pazarların daha çok sağlanmasına yol açmıştır.

Yıllardan beri var olan ucuz işgücü avantajına WTO'ya üyelik çerçevesinde ithalatın serbestleşmesiyle ortaya çıkan avantajların -ithal girdilerin ucuzlaması gibi- eklenmesiyle Çin, yabancı yatırımcılar için adeta bir üretim merkezi haline gelmektedir. Nitekim 1990'da yıllık 3 milyar dolar olan Çin'deki yabancı doğrudan yatırım (Lim, 2006:29) 2010 yılında 106 milyar dolara yükselmiştir. Hong Kong'la birlikte düşünüldüğünde ise Çin'e yapılan doğrudan yabancı yatırım 175 milyar doları bulmaktadır (UNCTAD, 2011). Şuanda dünyanın 500 büyük çok uluslu şirketinden 400'ünün Çin'de yatırımları bulunmaktadır. Bu şirketler arasında Japonya, Güney Kore gibi bölge ülkeleri yanında ABD, AB ülkeleri gibi gelişmiş ülkelerin şirketleri de yer almaktadır. Tabii, bu durum her iki taraf için de ekonomik anlamda çeşitli kazanımlar sağlarken genel anlamda küreselleşme sürecine de hizmet etmektedir.

WTO'ya üyelikle Çin daha önce başlamış olduğu dış ticarete liberalleşme sürecine daha hızlı şekilde devam edecektir. Böylece ileriki yıllarda Çin'in artan dış açıklığı, sadece sanayileşmiş ülkeler için değil aynı zamanda GOÜ'ler için de birçok taahhütler içermektedir (Adhikari & Yang, 2002): İlk olarak daha güçlü ticaret ve

yatırım bağları, Çin'in konjonktür dalgalanmaları Japonya, Kuzey Amerika ya da Avrupa'ninkisiyle aynı zamanda olmadığı sürece Asyalı komşularına daha istikrarlı bir dış çevre sağlayacaktır. İkinci olarak, başlıca ticaret yapan bir ülke ve WTO üyesi olarak Çin, çok yanlı ticaret sistemi üzerinde nüfuzunu daha fazla kullanabilecektir. Son olarak da Çin'in WTO'ya girişi bölgedeki ekonomik ve yapısal reformlara hız kazandıracaktır.

Bu çerçevede, Çin'de tarifelerin azaltılması ve kotaların kaldırılması hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler için ciddi fırsatlar yaratmaktadır. Örneğin, en önemli tarife indirimlerinin görüleceği otomobil ve kimya sanayi ürünlerindeki indirimler bu ürünlerde karşılaştırmalı üstünlüğe sahip gelişmiş ülkeleri yararlandırırken, diğer taraftan elektronik sektöründe uzmanlaşan GOÜ'ler Çin'in hızla büyüyen bu sektörünün ihtiyaç duyduğu ürünleri tedarik etmek suretiyle kazançlı çıkabileceklerdir. Ancak bu, WTO'ya üyelik sonrası Çin'in liberalleşme sürecinden özellikle tekstil gibi ürünlerde diğer ülkelerin olumsuz etkilenmeyeceği anlamına gelmemelidir. Nitekim daha önce belirtildiği gibi, bu sektörde hem gelişmiş ülkeler hem de GOÜ'ler Çin tehdidinden rahatsız olmuşlar ve bir takım tedbirleri uygulamaya geçirmişlerdir. Burada sorun hangi etkinin daha ağır basacağı konusunda düğümlenmektedir.

Özetle, Çin'in WTO'ya üyeliği kısa ve orta vadede önemli maliyetler ortaya çıkarsa da, uzun vadede böyle büyük potansiyele sahip bir ülkenin dünya ile entegre olmasından birçok ülkenin fayda sağlayacağı gözden uzak tutulmamalıdır. Çin'in ihracat artışı kısa vadede özellikle rakip GOÜ'leri belki zor durumda bırakabilecektir. Ancak bu ülkenin bir taraftan ihracatı artarken, diğer taraftan hem yüksek nihai ürün talebi hem de sanayisi için gerekli yüksek ara ve hammadde talebi nedeniyle ithalatı da artmaktadır. Dolayısıyla uzun vadede Çin'in ithalat artışı ihracat artışını dengeleyecek ve Çin'in getireceği dinamizm dünya ekonomisi ve ticaretinin gelişimi için artı bir kazanç olacaktır.

4. Sonuç

1970'ler sonuna kadar sahip olduğu büyük ekonomik potansiyeli atıl halde tutan Çin, bu tarihten itibaren söz konusu potansiyeli harekete geçirmiş ve uyguladığı kararlı ve akılcı politikalarla günümüzün etkin ekonomilerinden biri haline gelmiştir. Bu etkinliğin en önemli göstergelerinden biri ise, ülkenin olağanüstü şekilde gelişen uluslararası ticaret düzeyi olmuştur.

1978'den bu yana dış ticareti yıllık ortalama %15 büyüyen Çin, böylece günümüzde dünyanın en fazla ticaret hacmine sahip ilk üç ülkesi arasında yer almaya başlamıştır. Bu süreçte genel ekonomi politikalarından kur politikalarına, özel ekonomik bölgelerden ihracatı teşvik sistemine kadar birçok faktörün etkisi olmuştur.

Çin'in son dönemlerde dünya ticaretindeki ağırlığı artarken, aynı zamanda dış ticaret mal kompozisyonu ve ticaretinin bölgesel dağılımında da değişiklikler meydana gelmiştir. İhracat açısından emek yoğun mallardan zaman içinde sermaye ve teknoloji yoğun mallar ihraç eden bir ülke konumuna gelen Çin'in ithalatında, sanayi üretimi için gerekli ara ve hammaddelerin ağırlığı dikkat çekmektedir. Çin'in tüm dünyaya yaptığı ihracat süratle genişlerken, son yıllarda kendi bölgesindeki Doğu Asya ülkelerinden yaptığı ithalatta önemli artışlar kaydedilmektedir.

Çin'in son dönemlerde dünya ticaretinde artan etkinliği bazı çevrelerde tedirginlik de yaratmıştır. Bu ülkenin, özellikle WTO'ya üyeliğinin sağladığı bazı avantajlarla çeşitli dünya mal pazarlarına hakim olmaya başlaması, başta rakip GOÜ'ler olmak üzere birçok ülke için riskli bir ortam oluşturmuştur. Ancak bu risklerin aynı zamanda bir takım fırsatları da içinde barındırdığı, ülkeler tarafından yavaş yavaş anlaşılmaya başlanmıştır. Bu bağlamda, Çin'in düşük fiyat politikası ticaret ortaklarının dış ticaret hadlerini olumlu yönde etkilemektedir. WTO'ya üyelikle dış ticaret engellerini daha etkin şekilde kaldıran Çin'in öncü bir ithalatçı haline gelişi, birçok ülke için ciddi ticari kazanımlar sağlamaktadır. Ayrıca, böyle büyük potansiyele sahip bir ülkenin WTO'ya üye olması, dünya ticaretinin küreselleşmesi sürecinin de önemli halkalarından birini oluşturmaktadır.

Kaynakça

- Adams, F. G., Gangnes, B., & Shachmurove, Y. (2006). Why is China so competitive? measuring and explaining China's competitiveness. *The World Economy*, 29, 2, 95-121.
- Adhikari, R., & Yang, Y. (2002). What will WTO membership mean for China and its trading partners?. *Finance and Development*, 39, 3, Erişim Tarihi: 20.09.2009, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2002/09/adhikari.htm>.
- BP (British Petroleum), (2009). *BP statistical review of world energy*, Erişim Tarihi: 08.09.2011, http://www.bp.com/assets/bp_internet/globalbp/globalbp_uk_english/reports_and_publications/statistical_energy_review_2011/STAGING/local_assets/pdf/statistical_review_of_world_energy_full_report_2011.pdf.
- Eşiyok, A. B. (2012), Türkiye ve seçilmiş ülkelerin sanayileşme performansı, *Dünya Gazetesi*, Erişim Tarihi: 23.10.2012, http://www.dunya.com/mobi/news_detail.php?id=168776.
- European Commission, (2011). *China trade statistics*, Erişim Tarihi: 05.09.2011, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113366.pdf.
- Hale, D., & Hale, L. H. (2003). China takes off. *Foreign Affairs*, 82, 6, 36-53.
- Huang, H., & Wang, S. (2004). Exchange rate regimes: China's experience and choices. *China Economic Review*, 15, 336-342.
- Ianchovichina E., & Martin, W. (2003). Economic impacts of China's accession to the World Trade Organization. *Policy Research Working Paper*, 3053, World Bank.
- IMF, *International financial statistics*. Çeşitli Yıllar.
- İTKİB (İstanbul Tekstil Konfeksiyon İhracatçı Birlikleri). *Tekstil ve konfeksiyon pazarı olarak Çin Halk Cumhuriyeti*. İstanbul.
- Lardy, N. (2003). Trade liberalization and its role in Chinese economic growth, prepared for an International Monetary Fund and National Council of Applied Economic Research Conference a tale of two giants: India's and China's Experience with Reform and Growth, New Delhi, November 14-16.

- Li, Y. (2002). China's accession to WTO: Exaggerated fears?. *UNCTAD Discussion Papers*, No.165.
- Lim, R. (2006). Point of view: Creating a globally connected Asian community, *Finance and Development*, 43, 2, Erişim Tarihi: 15.06.2010, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2006/06/lim.htm>.
- NBSC (National Bureau of Statistics of China), (2011). *Statistical data*. Erişim Tarihi: 10.09.2011, <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2010/indexeh.htm>.
- Porath, L.C. (2004). *Impacts of China's WTO accession*. Universite Laval Institut Québécois Des Hautes Études Internationales, Quebec.
- Rodrik, D. (2006). What's so special about China's exports?, *NBER Working Paper*, No. 11947.
- Rumbaugh, T., & Blancher, N. (2004a). International trade and the challenges of WTO accession, China's growth and integration into the world economy. Ed: Eswar Prasad, *IMF Occasional Paper*, No.232.
- Rumbaugh, T., & Blancher, N. (2004b). China: International trade and WTO accession. *IMF Working Paper*, WP/04/36.
- Sachs J. D., & Woo, W. T. (2003). China's economic growth after WTO membership. *Journal of Chinese Economic and Business Studies*, 1, 1, 1-31.
- Saray, M. O., & Gökdemir L. (2007). Çin ekonomisinin büyüme aşamaları. *Journal of Yaşar University*, 2, 7, 661-686.
- Shafaeddin, S. M. (2004). Is China's accession to WTO threatening exports of developing countries?. *China Economic Review*, 15, 109-144.
- Silva-Ruete, J. (2006). The development of China's export performance. *IMF Speeches*, Erişim Tarihi: 15.08.2009. <http://www.imf.org/external/np/speeches/2006/030706.htm>,
- Starmass. (2011). *China Total Imports and Exports Information*. Erişim Tarihi: 07.09.2011, http://www.starmass.com/china_review/imports_exports/china_top_import_source.htm.
- Türkiye Tekstil Sanayii İşverenleri Sendikası (2004). Tekstilde ortak Çin deklarasyonu. *Tekstil İşveren Dergisi*, Sayı: 291, Mart 2004, Erişim Tarihi: 13.04.2010 <http://www.tekstilisveren.org.tr/dergi/2004/mart/deklarasyon.html>.
- TÜSİAD (2011). *Çin'de bu ay*. Sayı:18, Temmuz.
- UNCTAD (2005). *Trade and development report 2005*. Geneva.
- UNCTAD (2012). *World investment report 2011*. Erişim Tarihi: 10.07.2012, <http://www.unctad-docs.org/files/UNCTAD-WIR2011-Chapter-I-en.pdf>, Geneva.

- United Nations (2011). *2010 International merchandise trade statistics yearbook volume I-trade by country*. Erişim Tarihi: 27.08.2011, <http://comtrade.un.org/pb/CountryPagesNew.aspx?y=2010>.
- USCBC (The US-China Business Council). (2011). *US-China trade statistics and China's world trade statistics*. Erişim Tarihi: 01.09.2011, <http://www.uschina.org/statistics/tradetable.html>.
- World Bank. (2011). *World development indicators*. WDI Online, Erişim Tarihi: 07.09.2011, <http://ddp-ext.worldbank.org/ext/DDPQQ/report.do?method=showReport>, WTO. (2011a). *Trade and Tariff Indicators*. Erişim Tarihi: 02.09.2011, http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/statis_maps_e.htm.
- WTO. (2011b). *Statistics database tariff profiles*. Erişim Tarihi: 02.09.2011, <http://stat.wto.org/TariffProfile/WSDBTariffPFView.aspx?Language=E&Country=CN>.
- WTO. *International trade statistics*. Çeşitli Yıllar.
- Yang, Y. (2006). China's integration into the world economy: Implications for Developing Countries. *Asian-Pacific Economic Literature*, Volume 20, Issue 1, May, 40-56.
- Yılmaz, R., & Koyuncu, C. (2005). *Çin: dragon ekonomisinin önlenemeyen yükselişi*. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Zhai, F., & Li, S. (2000). *The implications of accession to WTO on China's Economy*. Paper Presented at the Third Annual Conference on Global Economic Analysis. Melbourne, Australia, June 27-30.

